

2.4 Основні напрями реформування психологічної служби установ виконання покарань і слідчих ізоляторів в Україні

Головними завданнями пенітенціарних установ, відповідно статті 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, є виправлення та ресоціалізація засуджених. У місцях позбавлення волі, для досягнення поставлених цілей, існує ряд відділів і служб, співробітники яких працюють із засудженими у цих напрямках. Одним із таких підрозділів є відділ соціально-виховної та психологічної роботи з засудженими до складу якого входить психолог.

Посада психолога у штатний розклад виправних колоніях була введена в 1991 році, а 8 липня 1991 року Наказом Міністра внутрішніх справ України № 283 затверджено положення «Про психологічну службу в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах». У той час, Головне управління виконання покарання входило до складу Міністерства внутрішніх справ. У цьому Наказі, вперше, було використано сполучення «психологічна служба», яка передбачалася окремим підрозділом. Але, вона була представлена всього однією особою. На жаль, в сучасних нормативно-правових документах слова «психологічна служба» були замінені на «психолог відділу соціально-психологічної роботи», що, на наш погляд, є кроком назад у реформуванні кримінально-виконавчої служби України.

Незважаючи на певні досягнення за тридцять років свого існування, психологічна служба потребує вдосконалення. Це обумовлено такими чинниками:

- усі висновки психологів носять лише рекомендаційний характер, і, у більшості випадків, ігноруються керівництвом установи, що призводить, в окремих випадках, до небажаних наслідків як для засуджених, так і для працівників;
- діяльність психологів носить більш формальний характер через значний паперовий обсяг роботи та застарілу матеріально-технічну базу;
- залишаються випадки використання психологів для виконання функцій,

що не передбачені посадовим обов'язками;

- роль психолога виправної колонії не знайшла свого відображення в існуючому Кримінально-виконавчому кодексі України, що ставить його діяльність і саму присутність де-юре «поза закону»;

- не визначений на рівні Державної кримінально-виконавчої служби України порядок присвоєння професійних категорій для практичних психологів, які працюють в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах за вільним наймам.

- професійне навантаження не відповідає професійним санітарно-гігієнічним нормам (1 на 600, замість 1 на 125);

- діяльність психологів фінансується за «останнім» принципом, а в деяких колоніях гроші на психологічні потреби не виділяються зовсім;

- у більшості колоній психологи мають застаріле матеріальне-технічне обладнання, що зводить на внівець психодіагностичну, психопрофілактичну та психокорекційну роботу з засудженими;

- окремі положення Наказів, які регламентують діяльність працівників виправних колоній, суперечать міжнародним вимогам, і, у більшості випадках, зусилля психологів щодо виправлення та ресоціалізації засуджених залишаються лише зусиллями;

- іноді, діяльність психологічної служби залежить від особистого ставлення начальника установи до конкретної особистості психолога, або його окремих меркантильних цілей, що не є припустимим;

- із кожним роком збільшується чисельність засуджених, які складають групу ризику та підлягають не тільки профілактичному обліку, але й повсякденної психологічної роботи з ними. Іноді, існуючи умови праці психологів, не можуть сприяти виконанню професійних функцій і обов'язків;

- за нашими дослідженнями, 45% працівників установ виконання покарань потребують психологічної допомоги на різних рівнях;

- будь-які досягнення психологів залишаються поза увагою керівництва не тільки обласних управлінь, але й установ, бо це вважається особистою

справою, яка не несе матеріальної вигоди будь-кому. Підхід окремих керівників: «ну й що, я з цього буду щось мати?» не сприяє зростанню престижу праці в установа виконання покарань, а психологи, зіштовхнувшись з подібною «моральною потворністю», звільняються та реалізуються професійно в інших державних і громадських структурах.

Таким чином, виникла потреба у внесенні змін у законодавство України, нормативно-правові документи, що регламентують діяльність кримінально-виконавчої служби, розробці та прийнятті нового Положення «Про Психологічні центри (бюро) виправних колоній», яке змінить не тільки характер діяльності практичних психологів, але й змусить керівників будь-яких рангів поважати та рахуватися з пропозиціями та рекомендаціями, наданими психологами.

Діяльність психолога кримінально-виконавчого закладу регламентується Конституцією та законами України, Указами та постановами Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами та документами кримінально-виконавчої служби України, Етичним кодексом психолога України, Етичним кодексом пенітенціарного психолога.

Основним службовим документом, яким зараз користуються у службовій діяльності психологи установ виконання покарань і слідчих ізоляторів є: Концепція охорони психічного здоров'я населення; ст. ст. 8, 97, 123 та 124 Кримінально-виконавчого кодексу України; Накази Міністерства юстиції України від 04 листопада 2013 року № 2300/5, від 27.07.2012 року № 1118/3 , від 16.05.2016 року №1418/5.

Окрім цих документів, залишаються деякі положення попередніх наказів Державної пенітенціарної служби України, що використовують психологи УВП і СІЗО у повсякденній роботі. До них відносяться:

- Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 17 березня 2000 року № 33 „Про затвердження положень, що регламентують діяльність соціально-психологічної служби установи виконання покарань”.

- Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 05 червня 2007 року № 145 „Про затвердження положення про психолога

установи виконання покарань та слідчого ізолятора”.

Відповідно до наказів, психологи установ виконання покарань і слідчих ізоляторів входять до складу соціально-виховної та психологічної служби пенітенціарних закладів, на яких покладено виконання завдань щодо вивчення засуджених і осіб, узятих під варту, а також зменшення негативного впливу на особистість засудженого умов ізоляції від суспільства. Загальне керівництво психологами здійснює начальник установи, який всебічно сприяє їм у створенні належних умов для роботи. Безпосереднє керівництво психологами здійснює заступник начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи.

Як свідчить власний досвід, оптимальним варіантом було б підпорядкування практичного психолога безпосередньо начальнику колонії або, враховуючи покладені на нього завдання, головному психологу регіонального управління Департаменту з питань виконання покарань Міністерства Юстиції України.

Цими наказами передбачається, що психологи не залучаються до проведення заходів щодо забезпечення нагляду за засудженими й особами, узятими під варту, а також до виконання службових завдань, не передбачених нормативними документами (посадовими обов’язками), що регламентують діяльність психологів установи. Це обумовлено вимогами Етичного кодексу психологів України та Етичним кодексом пенітенціарного психолога.

Етичний кодекс пенітенціарного психолога не дублює загальний етичний кодекс психологів України, але, спираючись на його положення, відображає специфічні умови та вимоги до професійної діяльності в місцях позбавлення волі. Цей громадський нормативний акт є гарантом високопрофесійної, гуманної, високоморальної діяльності пенітенціарних психологів України, яка здійснюється не залежно від спеціалізації та сфери їх інтересів.

Даний Кодекс являє собою сукупність етичних норм, правил поведінки, що склалися у співтоваристві пенітенціарних психологів і регулюють його життєдіяльність у специфічних умовах позбавлення волі. Об’єктом досліджень і впливу пенітенціарних психологів є внутрішній світ особистості засудженого та

працівника, тому їхні контакти з ними повинні бути теплими, доброзичливими, цілющими, спрямованими на психологічне забезпечення і супроводження процесів виконання та відбування встановлених судами покарань. Етичний кодекс сприяє більш успішному здійсненню пенітенціарними психологами своєї професійної діяльності. Зокрема, приведення засудженого до каяття та його виправлення і ресоціалізацію.

Аналіз сучасного стану розвитку психологічної служби в пенітенціарних закладах України свідчить, що її діяльність потребує реформування в організаційно-методичних і методологічних галузях. Ми пропонуємо нову концепцію – концепцію психологічного бюро в пенітенціарних закладах.

Окрім цього, до організаційних реформ треба додати такі положення:

- психологічне бюро – є самостійним органом управління на правах відділу в установах виконання покарань або слідчому ізоляторі, на яке покладене завдання щодо психологічного забезпечення та супроводження процесів виконання та відбування покарань у пенітенціарних установах України;

- психологічне бюро має власний розрахунковий рахунок у банку та фінансується за рахунок бюджетних коштів, а також з находжень за видавничу діяльність, організаційних внесків науково-практичних конференцій, участі у грантах, конкурсах, благодійних внесків від фізичних і юридичних осіб тощо;

- працівники психологічного бюро за значні досягнення у професійній діяльності можуть бути представлені керівництвом колонії до присвоєння звань "Почесний психолог пенітенціарної служби України", „Заслужений психолог пенітенціарної служби України”;

- щорічне професійне свято «День пенітенціарних психологів України» - восьмого липня (день підписання першого наказу про створення психологічної служби в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах);

- працівники психологічного бюро є працівниками за вільним наймам;

- психологічне бюро має власну печатку, веб-сайт, електронну скриньку;

- працівники психологічного бюро пенітенціарного закладу мають право допуску до державної таємниці (форма 2);

- у цілях створення умов, сприяючих підвищенню ефективності професійної діяльності, психолог, при виконанні своїх функціональних обов'язків, має право знаходитися на службі в одязі будь-якого цивільного зразка;

- співробітники психологічного бюро здійснюють вивчення особи засуджених і надають їм психологічну допомогу. Участь засуджених в заходах, пов'язаних із психодіагностичною роботою та наданням психологічної допомоги, здійснюється зі згоди особи, що відбуває покарання, з дотриманням усіх вимог законодавства України про збір і обробку персональних даних;

- діловодство психологічного бюро ведеться в порядку, встановленому нормативними правовими актами Міністерства Юстиції України, Положенням про психологічне бюро пенітенціарних закладів, а також актами Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства Юстиції України.

Психолог установи здійснює свою діяльність у взаємодії з іншими службами установи. Це обумовлено загальною метою діяльності будь-якої виправної колонії, яка сформульована у статті 6 Кримінально-виконавчого кодексу України „Виправлення та ресоціалізація засуджених та їх основні засоби”.

«Виправлення засудженого - процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Ресоціалізація - свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого.

Основними засобами виправлення та ресоціалізації засуджених є: встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив.

Засоби виправлення та ресоціалізації засуджених застосовуються з

урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки та мотивів вчиненого злочину і поведінки засудженого під час відбування покарання» [77].

На наш погляд, окрім зазначених вище виправлення та ресоціалізації, треба звернути увагу на такий показник, як «ступень каяття та його щирість». Каяття засудженого повинно стати ознакою виправлення, а індивідуальну психологічну програму його ресоціалізації треба розробляти, виходячи з трьох етапної системи ставлення особи. Трьох етапна система ставлення особи: 1 етап – ставлення до вчиненого злочину та його наслідків; 2 етап – ставлення до відбування покарання; 3 етап – ставлення до соціуму.

Основною метою діяльності психологічного бюро є підвищення ефективності виконання та відбування покарань на основі використання досягнень сучасної психологічної науки та практики.

На психологічне бюро пенітенціарних закладів покладені такі завдання:

1. Психологічне забезпечення процесу виконання покарань – розробка та реалізація спільно з персоналом установи виконання покарань індивідуальних і групових програм психокорекційного та педагогічного впливу на засуджених з урахуванням їх індивідуальних психологічних особливостей, ступеня соціально-педагогічної занедбаності, особливостей кримінального мислення тощо.

2. Психологічне супроводження процесу виконання покарань – підвищення психологічної майстерності персоналу установи, надання йому кваліфікованої методичної допомоги, навчання формам і методам психологічного вивчення особистостей і середовища засуджених та осіб, узятих під варту, а також прийомам психолого-педагогічної корекції. Узагальнення та впровадження в практику роботи установи сучасних методів психолого-педагогічного впливу на засуджених та осіб, узятих під варту.

3. Психологічне забезпечення процесу відбування покарань – розробка та впровадження психотехнік щодо роботи з засудженими, спрямованими на приведення їх до щирого усвідомленого каяття, виправлення та ресоціалізації, запобігання повторної чи рецидивної злочинності.

4. Психологічне супроводження процесу відбування покарання – надання психологічної допомоги засудженим і особам, узятим під варту.

Таким чином, діяльність психологічного бюро, у відповідності до покладених завдань охоплює:

постановку психологічного діагнозу та розробку рекомендацій щодо індивідуалізації процесу виконання кримінального покарання на основі вивчення індивідуально-психологічних особливостей особи засудженого;

надання психологічної допомоги засудженим і ув'язненим в адаптації до умов соціальної ізоляції, у подоланні кризових і стресових ситуацій, оптимізації міжособистісних стосунків, у підготовці до звільнення та професійного самовизначення;

психологічну корекцію поведінки засуджених, вивчення соціально-психологічних процесів в їх середовищі, у тому числі в робочих бригадах, які працюють на підприємствах і зайнятих на господарських роботах;

психологічну профілактику негативних явищ у місцях позбавлення волі, формування позитивного ставлення до праці, навчання, соціальних норм і загальнолюдських моральних цінностей;

психологічне забезпечення професійної діяльності персоналу органів і установ Департаменту з питань виконання кримінальних покарань, а також учбово-виховного процесу в освітніх установах, підвідомчих кримінально-виконавчій службі Міністерства Юстиції України: здійснення первинного психологічного відбору кандидатів на службу (навчання), психологічний супровід прийнятих на службу працівників, професійно-психологічна підготовка та консультування персоналу УВП і СІЗО;

вивчення соціально-психологічної обстановки в колективах, психопрофілактику та психологічну корекцію деструктивної поведінки, емоційного вигорання та професійної деформації співробітників.

Основними функціями психолога пенітенціарної установи є:

психодіагностична – вивчення й узагальнення особистісних і групових характеристик засуджених і осіб, узятих під варту, спрямованих на визначення

індивідуально-психологічних особливостей їх поведінки та встановлення наявності у них тих чи інших психологічних якостей, виявлення серед засуджених і осіб, узятих під варту тих, які потребують підвищеного контролю з боку персоналу пенітенціарної установи;

прогностична – моніторинг і оцінка перспектив розвитку засудженого, вірогідної індивідуальної чи групової поведінки засуджених та осіб, узятих під варту, під час відбування покарання, на основі виявлених особистісних, характерологічних якостей та наявної соціально-психологічної обстановки в пенітенціарній установі;

профілактична – виявлення, усунення та попередження особистісних і групових негативних психологічних явищ, які виникають внаслідок перебування особи в ізоляції від суспільства, надання психологічної допомоги засудженим і особам, узятим під варту, а також у разі потреби персоналу установи;

корекційна – цілеспрямоване досягнення позитивних змін психічних станів, особливостей поведінки та особистості засуджених та осіб, узятих під варту, корекція індивідуальної і групової поведінки;

консультативна – надання рекомендацій персоналу установи щодо роботи з групами й окремими особами, попередження негативних явищ і формування позитивного соціально-психологічної обстановки в середовищі засуджених і осіб, узятих під варту;

просвітницька – поширення психологічних знань серед персоналу установи, засуджених та осіб, узятих під варту, підвищення рівня їх психологічної культури;

дослідницька - спрямована на самостійне (чи спільне з освітніми і науково-дослідними установами) проведення досліджень і експериментів у галузі пенітенціарної психології, вивчення різних соціально-психологічних явищ і процесів у місцях позбавлення волі, розробку й апробацію науково-обґрунтованих методик вивчення засуджених і їх «субкультурних цінностей», розроблення методичних рекомендацій з різних напрямів діяльності психологічного бюро для особового складу пенітенціарних установ [78].

Таким чином, ми можемо визначити напрями діяльності пенітенціарного психолога щодо психологічного супроводження та забезпечення виконання та відбування покарання: робота із засудженими й особами, взятими під варту; робота з персоналом пенітенціарної служби.

Основні види робіт, які виконуються працівниками психологічного бюро із засудженими й особами, взятими під варту:

обстеження засуджених, таких, які переводяться із слідчих ізоляторів до установ виконання покарань, підготовка їх психологічних портретів (характеристик) для формування особових справ (психологічний портрет або характеристика пишеться за результатами поглибленого вивчення індивіда та містить у собі опис його особистісних і індивідуально-психологічних особливостей, які сприяли вчиненню злочину або кримінального правопорушення, імовірний прогноз поведінки в різних ситуаціях під час відбування покарання, а також рекомендації із організації виховної і психокорекційної роботи з ним);

вивчення новоприбулих засуджених під час їх перебування у відділенні карантину, діагностики та розподілу, складання соціальних характеристик, психологічних портретів, розробка рекомендацій щодо індивідуального підходу щодо психологічного супроводження виконання покарання й організації соціально-виховної роботи з ними;

участь у вирішенні питань про розподіл засуджених у соціально-психологічні відділення; надання права пересування без конвою або супроводу, зміни умов відбування покарання, дозволу виїзду за межі установи виконання покарань у випадках, передбачених чинним законодавством;

психологічне вивчення засуджених і надання їм психологічній допомоги в процесі адаптації до умов ізоляції;

виявлення осіб, схильних до деструктивних форм поведінки (що мають виражені ознаки психічних відхилень, схильних до агресії, аутоагресії тощо), підготовка матеріалів для їх постановки на профілактичний облік, розробка рекомендацій, програм щодо роботи з ними;

вивчення та прогнозування деструктивних явищ в середовищі засуджених (суїциди, міжособові та міжгрупові конфлікти, групова непокоря тощо), аналіз причин і умов їх виникнення, розробка рекомендацій з їх попередження (усунення наслідків) тощо;

вивчення соціально-психологічної обстановки у соціально-психологічних відділеннях, бригадах засуджених, проведення заходів щодо її оптимізації;

проведення групової і індивідуальної психокорекційної роботи із засудженими, участь у розробці програм їх виправлення (приведення до усвідомленого щирою каяття) та ресоціалізації;

здійснення індивідуального психологічного консультування з питань, які вимагають участі психолога;

проведення психопрофілактичної і просвітницької роботи;

надання психологічної допомоги засудженим у питаннях профорієнтації, формування позитивного ставлення до праці, в підготовці до звільнення з установи виконання покарань;

психологічне консультування родичів засуджених за наявності запиту з їх боку та дозволу керівництва установи виконання покарань.

Робота психолога із засудженими здійснюється відповідно до міжнародних актів і українського законодавства. Беруться до уваги їх індивідуальні потреби, соціальне минуле, історія вчинення злочину або кримінального правопорушення, фізичні та розумові здібності, темперамент, тривалість строку покарання, а також соціальні можливості після звільнення.

Первинне обстеження засудженого проводиться психологом в найкоротші терміни після його прибуття до пенітенціарного закладу. На основі отриманих результатів психологом розробляється програма психологічного супроводження засудженого, виходячи з його індивідуальних особливостей і схильностей, готуються рекомендації для працівників інших відділів і служб. Психологічне супроводження засудженого організовується диференційовано з урахуванням рівня безпеки установи, строку покарання, умов утримання.

Участь засуджених у заходах, пов'язаних із наданням психологічної

допомоги, здійснюється на добровільній основі. За участю засудженого в груповій або індивідуальній програмі (що розвиває, психокорекційна, профілактична) між психологом і засудженим укладається письмова угода, в якій передбачаються умови реалізації програми, вимоги, що пред'являються до сторін, умови припинення дії угоди (участі в програмі).

При відмові засудженого від співпраці з психологом, останній проводить роз'яснювальну роботу з метою зміни мотивації засудженого. У разі остаточної відмови, про це робиться відмітка в психологічній картці засудженого.

Основні види робіт, що виконуються працівниками психологічного бюро з забезпечення та супроводження діяльності персоналу:

- проведення первинного професійно-психологічного відбору кандидатів на службу (навчання) в органи й установи Департаменту з питань виконання кримінальних покарань України, надання допомоги молодим співробітникам (курсантам і слухачам) у професійній і соціально-психологічній адаптації до умов службової діяльності, їх поглиблене вивчення при призначенні на посаду;

- здійснення моніторингу психічних станів персоналу, психодіагностичного обстеження співробітників при вирішенні питань, що вимагають участі психолога (постановка - зняття з психологічного обліку, допуск до несення служби із зброєю тощо);

- проведення занять в системі службової підготовки, спрямованих на підвищення психологічної компетентності персоналу;

- консультування співробітників підрозділу із питань професійно-службової діяльності;

- психологічне забезпечення роботи з резервом кадрів на висунення;

- індивідуальне консультування співробітників і членів їх сімей з питань, що вимагають участі психолога;

- надання психологічної допомоги персоналу в рішенні проблемних питань і подоланні кризових ситуацій, проведення групових та індивідуальних психокорекційних заходів;

- вивчення психологічних причин суїцидів серед персоналу, порушень

дисципліни та законності, плинності кадрів, інших негативних явищ в підрозділі, розробка рекомендацій і пропозицій щодо їх профілактики;

психологічне консультативне й експертне забезпечення переговорної діяльності в ситуації захоплення заручників, при виникненні групових ексцесів і масових безладів (підготовка психологічних портретів засуджених, консультування особи, що веде переговори та членів оперативного штабу);

проведення заходів щодо психопрофілактики професійної деформації співробітників і підвищення їх психологічної стійкості до негативних соціально-психологічних умов установ виконання покарань;

моніторинг соціально-психологічної обстановки в колективах підрозділів, розробка та проведення заходів щодо її оптимізації;

здійснення психологічної підготовки співробітників до дій в екстремальних ситуаціях, профілактика посттравматичних стресових розладів (ПТСР).

Вивчення практичної роботи психологів установ виконання покарань більше ніж за тридцять років, дозволяє виділити такі особливості їх професійних діяльності:

зумовленість цілей та завдань професійної діяльності практичного психолога соціальними замовленнями щодо специфіки відбування та виконання покарань в умовах позбавлення волі. Оптимально реалізувати потенційні позитивні психологічні можливості засудженого, у межах існуючого кримінально-виконавчого законодавства, щодо усвідомлення злочинності вчинених дій та їх наслідків, справедливості встановленого судом покарання (каяття), виправлення та підготовки до життя на волі (ресоціалізація та соціалізація індивіда), зберегти та розвинути у засуджених особистісні риси характеру, психічні процеси, індивідуально-психологічні позитивні схильності тощо;

недостатність регламентації соціально-правової, функціональної і організаційно-методичної бази професійної діяльності практичного психолога установи виконання покарання, взаємовідношень із різними суб'єктами праці та

життя, що зумовлюють актуальність творчого підходу, адекватного загально прийнятним нормам, рекомендаціям психологічної науки, моральним принципам та професійної етики;

творчий характер професійної діяльності, що базується на знаннях психологічного сенсу процесів і явищ, які відбуваються у місцях позбавлення волі, широкої ерудиції, власної ініціативи та широкої професійної комунікабельності;

поліваріантність умов виконання професійних обов'язків в умовах місць позбавлення волі, що реалізуються комплексно та поліфункціонально при обов'язковому відношенні з конкретним засудженим, колективом засуджених, працівниками, колективами відділів і колективу установи загалом, їх ставлення та взаємозв'язками.

Виходячи з особливостей роботи у місцях позбавлення волі, кваліфікований пенітенціарний психолог повинен спиратися на такі основні якості професійної діяльності:

кваліфікований пенітенціарний психолог орієнтує засудженого в його цілях (близькі та далекі), дає йому можливість знайти максимально можливе число варіантів позитивної поведінки в умовах позбавлення волі, спираючись на вимоги дотримуватися встановленого режиму та правил внутрішнього розпорядку.

Кваліфікований пенітенціарний психолог розглядає свого клієнта і його цілі як:

продукт антисоціальної поведінки у минулому, яка була сформована під впливом життєвих негараздів, особливостей виховання (ступеня педагогічної занедбаності), розвинутих психологічних якостей через вплив близького оточення або кола пріоритетного спілкування, психолого-фізіологічних змін у наслідок психічних або фізичних травм, надбаних або спадкових психічних вад чи відхилень, зловживання алкогольними або психоактивними речовинами тощо;

мету потенційно культурно-продуктивної особистості, яка спроможна

після звільнення з місць позбавлення волі до життя в соціумі в контексті загальносуспільної культури, моральних норм, національних традицій, володіючи почуттям перспективи, необхідним рівнем рефлексії для обрання різних законних підходів до вирішення проблем свого життя.

Іншими словами, кваліфікований пенітенціарний психолог розглядає цілі психологічної допомоги засудженому як нові його можливості розвинути позитивні риси характеру, які психолог має виявити під час взаємодії з засудженим; нівелювати негативні наслідки виховання та впливу оточуючого середовища; викликати бажання змінитися у кращий бік, розірвати залежність від минулого, розпочати нове життя за допомогою змін світогляду з кримінального на правослухняне, навичок і звичок соціально схвалених у повсякденному житті.

Кваліфікований пенітенціарний психолог може знайти багато реакцій – вербальних і невербальних – на широкий спектр ситуацій і проблем. Він реагує на ситуацію, запобігає оцінюючих висновків щодо дій засудженого. Немає для нього шаблонних оцінок дій особи, яка перебуває у місцях позбавлення волі.

Психолог не повинен робити висновки щодо особистості засудженого спираючись тільки на власні спостереження, наслідки одного його вчинку. В умовах позбавлення волі, щоб уникнути помилок, треба активно використовувати методи: аналіз незалежних характеристик, лонгетюдне спостереження, аналіз продуктів діяльності, психодіагностику, психоаналіз тощо. Як свідчить власна практика, найбільш дієвим підходом у діяльності пенітенціарного психолога, є – індивідуальний комплексний.

Кваліфікований пенітенціарний психолог розуміє складність предмету свого вивчення та впливу на індивідуальність засудженого, розуміє неможливість описання та вивчення його в одній якійсь концепції, тому потребує зрозуміти та використати в роботі багато концепцій (еклектичний підхід).

Кваліфікований пенітенціарний психолог спроможний знайти багато ідей, слів і моделей поведінки у межах власної культури та в інших культурах (окрім кримінальної субкультури). Це обумовлено тим, що багато хто з засуджених

намагається наслідувати поведінку практичного психолога, прислуховуватися до його порад і рекомендацій. Засудженим приємно, коли з ними розмовляють чарівною класичною літературною мовою, яка не забруднена жаргоном, брутальними словами. Цього ним вистачає у спілкуванні між собою. Засуджені вважають, якщо психолог вживає ненормативну лексику, то не він впливає на них, а вони впливають на нього. Для осіб, позбавлених волі, психолог має бути взірцем вихованості, ерудованості, поведінки тощо.

Індивідуальна та культурна емпатія практичного психолога, спостережливість – є основою для культурної продуктивності. Це дозволяє йому приєднатися до світу клієнта та йти з ним шляхом вирішення проблеми. Це робить кваліфікованого пенітенціарного психолога спроможним зрозуміти життєвий шлях кожного засудженого.

Таким чином, кваліфікований психолог робить культурну продуктивність не на своїй Я-концепції, а на основі свого відношення до професії практичного психолога, яка зумовлює високу культурну продуктивність за рахунок рефлексії на зміст професійної взаємодії з засудженим.

Конфіденційність у роботі психолога. Він чітко рефлексує на зміст психологічної інформації та її значення для засудженого. Психолог може та повинен проводити чітке розмежування Замовника психологічної інформації, Засудженого та Пенітенціарного психолога. Кваліфікований психолог розуміє міру відповідальності всіх учасників ситуації цієї професійної діяльності та володіє юридичними й етичними нормами регуляції відповідальності.

Відповідно п.13.17 „Положення про психолога установи виконання покарань та слідчого ізолятора”, практичний психолог повинен дотримуватися етичних норм і принципу конфіденційності в роботі з метою запобігання нанесенню моральної та психологічної шкоди об'єкту взаємодії [79]. Тому, інформацію на засудженого, яку у нього запрошують будь-які інстанції, він повинен дозувати та прогнозувати наслідки її надання для засудженого.

Кваліфікований психолог постійно рефлектує на зміст своєї професійної діяльності, реально оцінює обмеження власних можливостей, проводить сумісну

роботу з колегами та представниками суміжних професій, працівниками інших служб і відділів установ виконання покарань – начальниками соціально-психологічних відділень, психіатрами, оперативними працівниками, працівниками відділу нагляду та безпеки тощо. Кваліфікований пенітенціарний психолог своє ставлення до професійної діяльності не пристосовує з позиції особистою Я-концепцією. Він рефлексує це ставлення як одне із можливих джерел професійного росту. Кваліфікований пенітенціарний психолог адекватно відноситься до проблеми професійного росту як до необхідності постійної професійної взаємодії з колегами. Для кваліфікованого пенітенціарного психолога відповідь засудженому: «Ні, я не працюю над цими питаннями» не є показником його професійної некомпетентності, а навпаки, обмежування та їх обґрунтування як для засудженого, так і для себе, є джерелом професійного росту практичного психолога.

Кваліфікований пенітенціарний психолог розуміє, що його реакція впливає на засудженого та навпаки – реакція засудженого впливає на нього самого. Він розуміє цей вплив і у процесі взаємодії з засудженим спеціально виділяє, фіксує як свої почуття, можливості, так і почуття та можливості особи, яка перебуває у місцях позбавлення волі. Кваліфікований пенітенціарний психолог це робить шляхом переказу переживань засудженого, через відкриті та закриті питань тощо. Суттєво важливо, що всі ці види впливу на засудженого демонструє міжособистісний вплив, зміни у мисленні, почуттях, можливостях як засудженого, так і практичного психолога.

Для кваліфікованого пенітенціарного практичного психолога повага гідності засудженого є аксіомою, яка зумовлює його чесність у спілкуванні з особою, яка перебуває у місцях позбавлення волі при отриманні, використанні та передачі йому психологічної інформації. Однією із сторін роботи кваліфікованого пенітенціарного психолога є, щоб в адекватній для засудженого формі повідомити йому психологічну інформацію (проблема адекватного для клієнта словника психологічної інформації). Пенітенціарний психолог повинен вміти довести до засудженого психологічну інформацію у формі, яка буде

зрозумілою для останнього.

Узагальнена теорія в роботі кваліфікованого пенітенціарного психолога займає особливе місце. Це узагальнене наукове знання, на зміст якого він активно рефлексує в ході своєї праці, постійно освоює нові теорії та підходи. На їх основі кваліфікований пенітенціарний психолог створює та розвиває особисту концепцію психологічної допомоги. Він може стати прихильником якоїсь однієї теорії, але постійно відкритий для освоєння нових знань, для сприйняття альтернативних точок зору, приймає та використовує системний підхід у своїй практичній діяльності. Це обумовлено специфікою роботи з засудженими у місцях позбавлення волі та комплексом завдань, покладених на пенітенціарного психолога.

Ставлення до узагальненої теорії кваліфікованого пенітенціарного психолога характеризується тим, що він сприймає теорію як відображення реальності, він бачить в ній манеру мислення, яка витікає з його культурного ставлення. Ставлення кваліфікованого пенітенціарного психолога до будь-якої теорії ґрунтується на виділенні в неї моментів, як реальних, що відображають життя засудженого.

Вище зазначені якості професійної діяльності практичного пенітенціарного психолога дозволяють стверджувати, що його позиція ґрунтується на професійній рефлексії, що обумовлена впливом ізолюваного від суспільства середовищем. Можна виділити момент у роботі кваліфікованого практичного пенітенціарного психолога, який за складністю наближує його до роботи режисера або льотчика-випробувача, – це необхідність постійної професійної рефлексії в процесі взаємодії з засудженими, а таким чином, постійного напруження, яке потребує організованої професійної діяльності для надання ефективної психологічної допомоги в умовах установи виконання покарань та у межах Кримінально-виконавчого кодексу України.

Штатна чисельність психологів установи встановлюється згідно з типовими штатними нормативами, передбаченими відповідними наказами Державного департаменту України з питань виконання покарань, і зараз складає

– один психолог на 600 засуджених.

На наш погляд, штатна чисельність психологів не повинна ставитися в залежність від кількості засуджених, які знаходяться у пенітенціарному закладі. Це обумовлено специфікою покладених на них завдань та їх виконанням. Отже, діяльність психологів у місцях позбавлення волі повинна мати окремий службовий статус – наприклад: „Психологічне бюро” та її штат має складатися з таких посад:

начальник (завідувач) Психологічного бюро – 1 особа;

заступник начальника (завідувача) Психологічного бюро, практичний психолог відділення карантину, діагностики і розподілу засуджених – 1 особа;

практичний психолог сектора – 4 особи;

практичний психолог по роботі з важковиховуваними засудженими (приміщення камерного типу, дисциплінарний ізолятор, дільниця посиленого контролю);

практичний психолог по роботі з особовим складом – 1 особа;

лаборант – 2 особи (краще з числа засуджених, які мають вищу або середньотехнічну освіту та за морально-психологічними якостями можуть виконувати „технічну роботу”, яка не передбачає їх доступ до службової інформації).

Комплектування посад психологів установ здійснюється за рахунок осіб, які мають повну, базову або неповну вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, бакалавра, за напрямом підготовки: психологія, практична психологія, педагогічна освіта.

Для кожної посади розробляються посадові обов’язки та кваліфікаційні вимоги [80].

З метою підвищення авторитету практичної психологічної роботи у місцях позбавлення волі, доцільно залучати у штат працівників, які мають вчену ступень та вчене звання, всіляко заохочувати бажання психологів займатися науковою роботою, захищати дисертації та створювати умови для професійного росту, стимулювати бажання продовжувати роботу з засудженими в умовах

установ виконання покарань.

Враховуючи особливості практичної діяльності психологів УВП і СІЗО, специфіку їх знань, умінь, навичок, які набуваються не за рік і майже не за десять років, важливо створити умови, щоб професійне зростання психологів відбувалося не за „вертикаллю влади”, а за „горизонталлю професійної майстерності”. А це передбачає:

начальника (завідувача) психологічного бюро перевести в ранг заступника або помічника (радника) начальника колонії;

автономне економічне існування Психологічних бюро установи виконання покарань;

надання Психологічним бюро статусу науково-практичних лабораторій, які будуть окрім повсякденної роботи з засудженими проводити наукові дослідження за замовленнями керівництва Департаменту з питань виконання кримінальних покарань. Це дозволить зробити практичну діяльність психологів більше цілеспрямованою та мати кінцевий результат;

упорядкування існуючої рангової професійної сітки психологів (психолог, старший психолог, провідний психолог, головний психолог);

розробку системи морального та матеріального стимулювання. Тобто, систему посадових окладів в залежності від рівня професійної майстерності та науково-практичних досягнень у галузі практичної діяльності, доплат за написання науково-практичних рекомендацій, статей, посібників, книг, монографій, участі у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, підвищення професійної компетенції й майстерності через навчання на курсах, володіння іноземними мовами, комп'ютерні школи, психологічні тренінги тощо. Окрім цього, доцільно ввести почесні професійні звання тощо.

Психологічне бюро повинно працювати цілодобово. У такому випадку, для психологів складається графік чергування із розрахунку, щоб кількість робочого часу на тиждень не перебільшувало 40 годин. Графік погоджується з заступникам начальника колонії з соціально-виховної та психологічної роботи з

засудженими, першим заступником начальника колонії та затверджується начальником установи.

Але, психологи не повинні входити до складу чергової оперативної групи. Вони залучаються до роботи тільки в екстремальних ситуаціях (захоплення заручників, масові безладдя, конфліктні ситуації, ситуації суїцидальної спроби або членушкодження, спроби втечі тощо) з метою ведення переговорного процесу або психологічного супроводження будь-яких службових операцій (складання психологічного портрету засудженого, прогнозування вірогідної поведінки, вчинків, послідовності дій та надання психологічної допомоги постраждалим тощо).

Окрім цього, черговий психолог, має двічі за ніч обійти соціально-психологічні відділення з метою спостереження, аналізу й узагальнення процесів, що відбуваються серед засуджених у нічні години, та враховувати цю інформацію при прогнозуванні подій, які можуть трапитися в установі виконання покарань. Це обумовлено психологічними особливостями сприйняття засудженими правил внутрішнього розпорядку та намагання, іноді несвідомо, протиставляти свою поведінку законним вимогам адміністрації, продовжувати вести таке життя як на волі, заробити „авторитет” серед інших засуджених. Не є таємницею, що налагоджена діяльність чергової зміни у межах інструкцій, правил і обов’язків, не може у повному обсязі протидіяти бажанням і спробам засуджених «доторкнутися до забороненого». Для цього, у кримінальному середовищі, існує багато засобів спостереження, оповіщення, попереджень і різних «вивертів», хитрощів для того, щоб не бути застигнутими зненацька та уникнути покарання.

У межах, передбачених кримінально-виконавчим кодексом України та нормативно-правовими документами, працівники психологічного бюро пенітенціарної установи, незалежно від посади, мають право:

1. Вивчати для використання у своїй професійній діяльності психологічні методи тестування й оцінки індивідуальних і соціально-психологічних особливостей засуджених, методики та процедури впливу за умови, що вони

відповідають вимогам надійності та пройшли достатню апробацію у межах сучасної психологічної науки і є безпечними для психофізіологічного здоров'я особистості;

2. Використовувати у службовій діяльності всю доступну інформацію, що характеризує особистість і поведінку засудженого в різних сферах життєдіяльності в умовах ізоляції від суспільства.

3. Звертатися до компетентних осіб та інстанцій із запитом даних, які характеризують особистість засудженого в різних сферах діяльності. Підтримувати зворотній зв'язок (у межах законодавства) з родичами засуджених з метою контролю та налагодження соціальних зв'язків.

4. Прогнозувати можливі соціально-психологічні наслідки заходів, які проводяться серед засуджених в установі, та, при необхідності, інформувати про них безпосередньо начальника установи.

5. Брати участь у засіданнях комісії з питань переведення засуджених до установ з іншим режимом тримання, умовно-дострокового звільнення від покарання, застосування амністії або помилування й інших комісій, доводити свої пропозиції щодо доцільності прийняття тих чи інших рішень стосовно засуджених.

6. За погодженням із керівництвом установи здійснювати контакти з питань, які стосуються компетенції психологічного бюро, з іншими установами, організаціями, навчальними та науковими закладами, засобами масової інформації.

7. Сприяти персоналу установи у профілактиці психотравмуючих станів та попередженні професійної деформації.

8. Використовувати банк накопиченої психологічної інформації для науково-дослідної роботи.

Працівники психологічних бюро не менш ніж один раз на три роки проходять курси підвищення кваліфікації на базі відомчого вищого навчального закладу. За щорічними підсумками роботи та рівнем професійного зростання відбувається ранжування та переміщення працівників на вищу або нижчу посаду.

У цілях систематичного підвищення рівня професійної майстерності пенітенціарних психологів, вдосконалення їх знань у галузі сучасної психології, а також опанування новими методами і форми роботи працівникам психологічного бюро виділяється робочий час на самостійну підготовку (професійна самоосвіта) - не менше 8 годин в місяць. Місце проведення самопідготовки визначається за узгодженням із керівником структурного підрозділу психологічного бюро. Контроль над використанням за призначенням часу, виділеного на самостійну підготовку, покладається на безпосереднього начальника структурного підрозділу психологічного бюро.

Психологічне бюро установи виконання покарань, що обладнане за останніми досягненнями науки та техніки, вже не мрія, а реальність. Але, вдосконаленню не має меж. Завдання полягає у тому, щоб навести приклад оптимальної форми організації та обладнання цієї структурної одиниці УВП.

На наш погляд, психологічне бюро пенітенціарної установи повинно розташовуватися окремо від інших адміністративних, службових та житлових приміщень, або мати окремий вхід. Воно повинно мати звукову сигналізацію, з виводом до чергової частини, пожежний вихід, вхід обладнаний зовнішньою камерою спостереження.

Психологічне бюро повинно мати такі приміщення:

- кабінет практичного психолога (в ідеалі - окремий для кожного, або один на двох);
- кімната психоемоційного розвантаження;
- клас тестування та проведення занять;
- кімната для проведення соціально-психологічних тренінгів;
- кімната для проведення ігрової терапії та психофізіологічної реабілітації;
- кризовий стаціонар на 8-10 койка-місць;
- службова кімната для зберігання інвентарю для прибирання тощо;
- туалет;
- умивальна та душова кімнати.

Окремо зупинимося на кризовому стаціонарі.

Кризовий стаціонар – є структурною одиницею психологічного бюро колонії, що обладнується з метою розміщення засуджених (за їх згодою), які знаходяться у негативному психоемоційному стані, у депресивному стані, пережили сильне душевне хвилювання, стрес, знаходяться у стані сильної душевної втоми, та потребують комплексної психологічної допомоги без медичного втручання.

До кризового стаціонару можуть направлятися засуджені (за їх згодою), які пройшли лікування у психіатричних лікарнях, з метою їх психологічного супроводження та закріплення позитивних результатів.

До кризового стаціонару направляються засуджені, за їх згодою, після проходження лікування або за ініціативою психолога та згодою лікаря-психіатра після остаточної постановки діагнозу.

Згода засудженого оформлюється письмово.

Час перебування засуджених у кризовому стаціонарі встановлюється в залежності від ситуації (проблеми) та комплексу психологічної роботи з ними, але не повинен перебільшувати трьох тижнів. У разі виявлення випадків, що знаходяться за межами компетенції психолога, засуджений переводиться до медичної частини.

До кризового стаціонару не можуть бути переведені засуджені, які відбувають дисциплінарні покарання у ДІЗО, ПКТ.

Загальні вимоги до обладнання кризового стаціонару

Кризовий стаціонар обладнується відповідно вимог до лікувальних палат медичної частини колонії із розрахунку 6-8 койка-місць.

При визначенні місця для обладнання кризового стаціонару треба враховувати, що вона повинна знаходитися у структурі психологічного бюро, поруч з іншими приміщеннями.

Для кризового стаціонару доцільно використовувати приміщення, площа якої повинна бути не менше 30-36 квадратних метрів. Бажано, щоб площа приміщення була такою, щоб в її межах могли би знаходитися 6-8 засуджених, і відповідала санітарно-гігієнічним вимогам, та загальним вимогам розміщення

засуджених у виправних колоніях.

У кризовому стаціонарі повинно бути затишно, постійно підтримуватися температура не нижче 18 градусів за Цельсієм і забезпечений вільний обіг повітря.

Стіни приміщення покриваються звукопоглинаючим матеріалом і фарбуються у спокійні, що не привертають увагу, тони помірної насиченості (світло-сірий, голубий, темно-зелений, бежевий тощо).

Підлога кризового стаціонару вкривається лінолеумом або ковдрою.

Елементи інтер'єру кімнати не повинні містити світло відбиваючих матеріалів, блискучих поверхонь і предметів.

Якщо в кімнаті є вікна, то вся стіна на їх боці обладнується цільними шторами, що гармонійно співвідносяться з кольором оформленням стін. Вони повинні легко та швидко відкриватися та закриватися.

Меблі кризового стаціонару:

- м'які стільці – 10-12 шт.;
- ліжко – 10-12 шт.;
- тумбочки – 10-12 шт.;
- вішалка для одягу;
- підставка під взуття;

Ліжко, стільці та тумбочка повинні бути прикріплені до підлоги.

На ліжку, тумбочці розміщується бирка встановленого зразку.

Розклад роботи кризового стаціонару складається психологом з урахуванням розпорядку дня установи виконання покарань, погоджується із заступником начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи і затверджується начальником установи. Він включає:

7.00 - 7.15 Підйом.

7.15 - 7.45 Ранковий туалет.

7.45 - 8.30 Психофізичні вправи.

8.30 - 9.00 Музичні психотерапевтичний сеанс.

9.00 - 9.30 Сніданок.

9.30 - 11.00 Заняття у психотерапевтичних групах.

11.00 -13.30 Прогулянка на свіжому повітрі.

13.30 -14.00 Обід.

14.00 -16.30 Сон.

16.30 -16.45 Полудень.

16.45 -19.00 Заняття у психотерапевтичних групах.

19.00 -19.30 Вечеря.

19.30 - 21.45 Час для особистих потреб (перегляд розважальних телепередач).

21.45 - 22.00 Підготовка до сну.

22.00 Сон.

На кожного засудженого, який знаходиться у кризовому стаціонарі, заводиться психологічна картка та складається план психологічного супроводу.

Обов'язковими є такі заходи:

1. Психодіагностичне обстеження (первинне, проміжне, кінцеве).
2. Соціально-психологічні тренінги.
3. Аутогенне тренування.
4. Сеанси релаксації.
5. Психофізичні вправи.

У кожному випадку психолог використовує індивідуальний підхід при виборі форм і методів надання психологічної допомоги засудженому.

У психологічну картку заносяться всі проведені заходи, їх результати, результати спостереження, висновки, пропозиції.

Після закінчення терміну знаходження засудженого у кризовому стаціонарі, на нього складається психологічна характеристика та психолого-педагогічні рекомендації для начальника соціально-психологічного відділення.

Засуджений повертається у те соціально-психологічне відділення, з якого він був направлений до кризового стаціонару. В окремих випадках, питання щодо переведення засудженого в інше соціально-психологічне вирішується у встановленому законом порядку.

Правила поведінки засуджених у психологічному бюро:

1. Дотримуватися розкладу дня пенітенціарного закладу та психологічного бюро.
2. Пунктуально приходити та бути постійно присутнім на заняттях.
3. Виконувати завдання психолога, які надаються у межах індивідуально-профілактичної, психокорекційної роботи та психологічної допомоги, або групових соціально-психологічних тренінгів.
4. Не можна проявляти агресивність, навіть, вербальну.
5. Заборонено вчиняти дії, які можуть нашкодити психологічній роботі.
6. Брати активну участь у всіх психопрофілактичних заходах.
7. Не допускати порушення режиму утримання та дисципліни.
8. Ставити до відома психолога про проблеми, що виникли, під час знаходження у кризовому стаціонарі психологічного бюро.
9. Заборонено розголошувати відомості про засуджених, які були отримані під час групової психологічної роботи.
10. Дотримуватися правил особистої гігієни та порядку.
12. Заборонено залишати кризовий стаціонар до закінчення психологічної реабілітації.
13. Виконувати рекомендації, що наданні психологом.
14. Вести щоденник.

З метою забезпечення безпеки, пенітенціарним психологам забороняється мати на робочому місці:

- фотографії членів родини;
- інформація на стендах про практичних психологів не повинна мати відомості про їх домашню адресу, телефони тощо;
- документи, які містять приватну інформацію тощо.

З метою вдосконалення діяльності психологічного бюро пенітенціарної установи треба прийняти низку документів, а саме:

1. Етичний кодекс пенітенціарного психолога.
2. Положення «Про психологічне бюро установ виконання покарань і

слідчих ізоляторів Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства Юстиції України».

3. Додати зміни у Кримінально-виконавчого кодексу України, що на законодавчому рівні визначають і закріплюють роль і місце психологічного бюро у пенітенціарних установах.

4. Положення «Про школу психолого-педагогічної майстерності особового складу пенітенціарного закладу».

5. Науково-практичні рекомендації щодо організації та проведення психологічної роботи з різними категоріями засуджених.

6. Науково-методичні рекомендації щодо організації та проведення психологічної роботи з особовим складом пенітенціарного закладу.

Також, потрібно зробити виділення окремих видів робіт пенітенціарних психологів і визначити норму часу для їх виконання.

Оплата праці пенітенціарного психолога здійснюється відповідно тарифної кваліфікаційної сітки за державним стандартом і змінюється відповідно чинного законодавства. Моральне та матеріальне стимулювання працівників психологічного бюро залежить від рівня професійної майстерності та науково-практичних досягнень у галузі пенітенціарної психології, доплат за написання науково-практичних рекомендацій, статей, посібників, книг, монографій, участі у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, підвищення професійної кваліфікації через навчання на курсах, володіння іноземними мовами, навчання в комп'ютерних школах, участі в психологічних тренінгах тощо.

Пенітенціарні психологи можуть мати щомісячні надбавки за професійні досягнення за результатами звітів та документів, які підтверджують їх, окрім тих, які передбачені державним законодавством і відомчими нормативно-правовими актами.

Уся діяльність пенітенціарних психологів відображається в документації, яка зберігається в психологічному бюро в металевій шафі.

Документація пенітенціарного психолога передбачає:

плани роботи психологічного бюро;

нормативно-правові документи, що регламентують діяльність психологічного бюро;

журнали обліку виконаної роботи працівниками психологічного бюро;

психологічні картки засуджених, які перебувають на профілактичному обліку в пенітенціарному бюро:

додаткові матеріали.

Індивідуальна документація психолога: психологічних щоденник.

Документація оформлюється та ведеться у відповідності до вимог існуючого законодавства та нормативно-правових документів Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства Юстиції України. Відповідальність за оформлення та ведення документацію полягає на начальника (завідувача) психологічного бюро установи виконання покарань. Усі документи психологічного бюро підписуються або затверджуються начальником (завідувачем).

Таким чином, можна зробити такі висновки:

З метою вдосконалення діяльності психологів установи виконання покарань створити психологічного бюро та прийняти низку нових нормативно-правових документів, що регламентують діяльність Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства Юстиції України.

Штат працівників психологічного бюро не повинний залежить від чисельності засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Практичного психолога щодо роботи з особовим складом вивести зі штату відділу кадрів і підпорядкувати його начальнику психологічного бюро колонії.

Прийняти Етичний кодекс пенітенціарного психолога, створити Всеукраїнську Асоціацію пенітенціарних психологів. Етичний кодекс буде сприяти більш успішному виконанню пенітенціарними психологами своїх професійних функцій, зокрема, приведення засудженого до каяття і його виправлення та ресоціалізації.

Психологічне бюро пенітенціарного закладу повинно мати власну статтю

фінансування, печатку, Веб-сайт, електронну скриньку тощо.

З метою пропаганди та розповсюдження психологічних знань, вдосконалення та проведення науково-дослідної роботи серед пенітенціарних психологів, доцільно видавати науковий журнал «Альманах пенітенціарної психології».

З метою підвищення авторитету практичної психологічної роботи у місцях позбавлення волі, доцільно залучати у штат працівників, які мають вчену ступень та вчене звання, всіляко заохочувати бажання психологів займатися науковою роботою, захищати дисертації та створювати умови для професійного зростання, стимулювати бажання продовжувати роботу з засудженими в умовах установ виконання покарань.

Начальника (завідувача) Психологічного бюро перевести у ранг заступника або помічника (радника) начальника колонії.

Надати психологічним бюро статусу науково-практичних лабораторій, які будуть, окрім повсякденної роботи з засудженими, проводити наукові дослідження за замовленнями керівництва Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства Юстиції України, видавати методичні рекомендації, посібники, проводити науково-практичні заходи. Це дозволить зробити практичну діяльність психологів більше цілеспрямованою та мати кінцевий результат.

Потребує впровадження й упорядкування рангової професійної сітки пенітенціарних психологів (психолог, старший психолог, провідний психолог, головний психолог).

Треба розробити систему морального та матеріального стимулювання пенітенціарних психологів. Тобто, систему посадових окладів поставити в залежності від рівня професійної майстерності (рангу, кваліфікації тощо), доплат за написання науково-практичних рекомендацій, статей, посібників, книг, монографій, участі у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, підвищення професійної компетенції й майстерності через навчання на курсах, володіння іноземними мовами, комп'ютерні школи, психологічні тренінги тощо.